

WIED IL-LUNZJATA

L-irdumijiet majestużi ta' Ċenċ jiddominaw fil-Gżira ta' Għawdex. Dawn joghlew sa 150 metru 'l fuq mill-baħar. F'nofs dawn l-irdumijiet insibu fetħa li tgħati għall-bajja żgħira. Il-ġewwa, qabel ma taqbad il-bajja hemm il-Wied tax-Xlendi. Dan il-Wied huwa ambjent naturali importanti, u huwa l-uniku f'dawn il-gzejjer. Forsi Mgarr ix-Xini biss iħabbata miegħu, għal-kemm dan ma fiħx daqshekk ħdura.

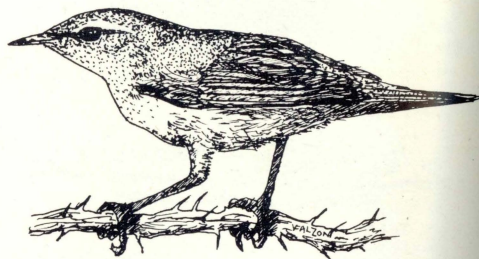
Qasab u għolliq jiksu l-qiegħ tal-Wied f'medda twila. Mal-ġnub insibu rqajja ta' maquis bil-ħxejjex u s-siġar karatteristiċi tiegħu. Il-parti ta' fuq tal-wied tinqasam f'żewġ friegħi, waħda niezla mir-raħal tal-Munxar u l-oħra mill-Lunzjata. Il-Wied ta' Lunzjata iħaddar bil-qasab u pjanti oħra imkennija bi ġnub miksija b'siġar kbar tal-ħarrub u taż-żebbuġ. Fil-Lunzjata, ir-raba huwa għammiel u msoqqi minn nixxieġha ta' ilma ġieri li sserrep matul il-wied kollu.

Wied il-Lunzjata ma hux mgħaruf biss għall-pjanti u s-siġar u r-raba fertili, iżda wkoll għall-passa ta' l-agħsafar. Harsa lejn il-mappa ta' Għawdex malajr turina kemm Wied il-Lunzjata hu mportanti għax l-ewwel fetħa fl-irdumijiet li l-agħsafar isibu hija x-Xlendi u ma' dan il-Wied l-agħsafar jibqgħu tielgħin, ħafna drabi kontra r-riħ.

L-ewwel agħsafar li jidhru fir-rebbiegħa huma id-diżż (Tree Pipit) għaddej fi qtajja żgħar matul il-wied, kif ukoll numru kbir ta' Huttat (Swallows) u Hawwief (House Martins). Il-Vjolin tax-Xitwa (Chiffchaff)

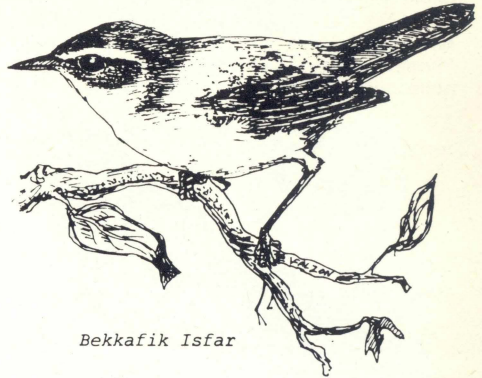
iżiġg qalb il-qasab jaqbad nemus u nsetti rqaq oħra. L-Isfar u z-Zizka (Wagtails) jidhru fi qtajja kbar jiġru wara l-insetti li jkun hemm viċin l-għadajjar li jkunu jinstabu fil-wied. L-Isfar (Yellow Wag-tail) ukoll jidher jirgħa fl-egħlieqi tal-patata u tal-ġulbiena.

Qtajja kbar ta' kull speċi ta' rsieset jistgħu jidhru għaddej minn fuq il-Wied. L-aktar komuni huwa L-Agrett Abjad (Little Egret) ir-Russett l-Aħmar (Purple Heron) u L-Kwakka (Night Heron). Bosta kwakki u rsieset iħobbu jpoġġu fil-ħarrub tal-Wied iżda ir-Russett tas-Siġar (Little Bittern) jippreferi li jinsatar qalb il-qasab fejn jistad għaž-żringijiet li huma komuni fin-nixxieġha fejn jinstab ukoll il-Granċ ta' l-ilma ħelu magħruf bħala l-Qabru.

Vjolin tax-Xitwa

Fil-parti tal-Wied fejn mhix mistura bil-qasab u s-siġar jinżlu wkoll l-agħsafari tal-plajja li jieklu l-ħniex u d-dud. Fost dawn l-agħsafari insibu l-Pespus tal-Baħar (Wood Sandpiper) u l-Beggazzina tar-Rokka (Common Sandpiper). Iżda jekk hemm għasfur li jħobb il-widien bl-ilma mnejn jaqbad in-nemus, dan huwa l-ħuttafa u l-ħawwiewa. Dawn iħobbu jingemgħu bl-eluf fi-qtajja kbar u jħufu u jiżżagħblu fil-baxx matul il-wied. Dawn jgħatu dehra sabiħa ta' akrobazija flimkien mar-Rundun (Swift). Fost dawn insibu erba speċi: il-ħuttafa (Swallow), il-ħawwiewa (House Martin), ir-Reġina tal-ħuttaf (Red-rumped Swallow), u il-ħawwiewa tax-xtut (Sand Martin). In-numru kbir ta' dawn l-agħsafari iħajjar għasafari oħra, bħas-Seqer tal-ħannieqa (Hobby) li jħuf għall-priża tiegħu u jinżel fuqha bħal vlegġa.

Bekkafik Isfar

Wieħed ma jistax isemmi l-Lunzjata mingħajr ma jsemmi l-Gamiema (Turtle Dove). Il-Gamiem ukoll iħobb il-Lunzjata iżda fejn ikun hemm il-Gamiem ikun hemm il-kaċċatur u ma jkunx hemm Gamiem fil-Wied u ma tismgħax sparatura. Hafna minn dan l-isparar isir illegalment minn turretti twal viċin il-bini. Fi granet tajbin il-Gamiem ipassi fi qtajja kbar minn fuq il-Wied tal-Lunzjata. Fil-passat, xi par jew tnejn ippruvaw ibejtu fil-ħarrub fuq ir-riħ tal-wied.

Seqer tal-ħannieqa

Minbarra l-agħsafari li semmejna, hemm ukoll agħsafari oħra, ferm iktar żgħir, bħal-buful. Fost dawn l-agħsafari żgħir insibu l-Kudiross (Redstart) li jħobb l-aktar is-siġar ta' mal-wied. Hemm ukoll il-Buċaqa tas-silla (Whinchat). Dan iħobb postijiet fil-beraħ, l-iżjed l-egħlieqi. Ċerti agħsafari ma tanx wieħed jaraħom, imma l-għajta tagħhom hafna drabi jikkixfom. Fosthom il-Bagħal tas-Simar (Sedge Warbler) jinstemgħa l-aktar mill-qasab jew xi għalqa biż-żargħa. Il-Bagħal tal-Qasab (Reed Warbler) u il-Bagħal Prim (Great Reed Warbler) jħobbu l-qasab u jixxiebħu hafna iżda l-Bagħal Prim hu ferm iktar. Agħsafari oħrajn li nsibu huma l-Bekkafiki Sofor (Icterine Warbler) u l-Bekkafiki Romor (Whitethroats). Fost l-agħsafari li jixxiebħu mhux biss fid-daqs hemm il-Vjolini (Leaf Warblers): il-Vjolin Pastard (Willow Warbler) u l-Vjolin Radrani (Wood Warbler) tarahom jzommu fidejn xi siġra minn fejn jittajru biex jaqdbu xi dubbiena mill-ajru.

F'għarnata tajba tal-passa il-Lunzjata tkun miksija biż-żanżarelli (flycatchers), hafna drabi jkunu f'xi quċċata ta' xi fergħa jittajru fl-ajru jaħifu xi nsetti.

Mat-tluq tal-passa jibqgħu biss il-ftit aghsafar li jbejtu fil-Lunzjata. L-iktar wieħed interessanti hu l-Baġħal tal-Għollieq (Cetti's Warbler) li għalkemm diffiċli taraħ, l-għanja f'elwa tiegħu tidwi mal-wied. Iżda ta' nteress ukoll huwa l-Għammiel tas-Sigar li ibejjet f'bini abbandunati fil-wied.

Durrajsa

Fis-Sajf fil-Lunzjata kienet friegħ mtajjrin tal-Baġħal tal-Għollieq, tal-Bufula Sewda u qatjja żgħira tad-Durrajsa ma jkunx hemm. Xi Merrill (Blue Rock Thrush) dejjem jfjobb joqgħod mal-ġnub tal-Wied tax-Xlendi.

Fil-Marifa l-istess storja tirrepeti ruħha imma din id-darba il-varjeta u l-kwalita tal-agħsafar tkun akbar. Il-wasla tal-ħarifa tismagħha kmieni f'nofs Awissu meta mill-wied tinstema l-għajta tal-Għasfur ta' San Martin (Kingfisher). Bil-mod l-agħsafar jibdwu jidru u l-ewwel għanja f'elwa tal-Pitirross tibda tinstema minn nofs Settembru. Imbqad f'daqqa waħda jibdwu tal-għana. Meta ngħidu aghsafar tal-għana nkunu qed nirreferu għall-Ġoġġin (Linnet), il-Gardell (Goldfinch), l-Ekru (Siskin), l-Apparell (Serin), l-Isponsun (Chaffinch), u taż-Zebbug (Hawfinch). Kieku ma jkunx għall-insib bla rażan ta' dawn l-ispeċi kieku jkun hemm iktar li jqattgħu x-xitwa magħna u xi wħud anke jbejjtu. Il-Marifa fiha l-ġmiel tagħha: il-Buqrajq (Nightjar) li mal-għabex tarah tiegħa mal-art, jew il-qatjja' mlievez (Song Thrushes) u Alwett (Skylarks).

Fejn hemm l-ilma hemm il-ħajja, u fix-xitwa l-Lunzjata hekk tkun. Fil-ħaxix niedi u fit-tajjn jkun hemm il-Bkakeċ (Snipes) jieklu u jżommu ruħhom moħbija u lesti biex jtiru fl-aħħar mument. Mal-ilma fil-miftuħ ikun hemm iz-Zakak Abjad

(White Wagtail), iz-Zakak tad-Dell (Grey Wagtail) u l-Psiepes (Meadow Pipit) kif ukoll psiepes oħrajn inqas komuni.

Il-qasab tal-Lunzjata s-soltu jkun mimli bil-Vjolin tax-Xitwa (Chiffchaff) u ħafna drabi dejjem jkun hemm f'numri żgħira id-Durrajsa tal-Qasab (Reed Bunting). Isfel nett mal-qasab tal-wied żgur jkun hemm il-Glatez, l-iktar il-Gallozz tax-Xitwa (Water Rail) li aktar tinstema l-għajta tiegħu qisha ta' ħanżir milli jidher. Hemm ukoll il-Gallozz Iswed (Moorhen), li kieku ma jkunx għall-kaċċaturi żgur joħroġ minn qalb il-ħaxix u l-qasab biex jgħati gost lill-min jaf verament japprezza l-ħajja ta' l-agħsafar. Dawn kollha huma ftit mill-agħsafar li wieħed jista' jara l-Lunzjata. Hemm ġranet, meta wieħed jkun fortunat u jara xi aghsafar rari bħal ngħidu aħna xi Russett Abjad (Great White Egret) jew xi Bumunqar (Scarlet Rosefinch). L-istorja tal-Lunzjata ma tieqafx hawn, il-Lunzjata hija ferm importanti mill-aspett naturali, hemm żewġ għedewwa kbar tagħha.

Il-kaċċaturi ma jħallux l-agħsafar jgħixu u jittajru kienet f'dan il-Wied. Ma' dawn ta' min isemmi dawk it-tfal li jinżlu mill-Munxar, mir-Rabat, u minn Kerċem biex jaqdbu iz-zizka kif ukoll il-ħuffaf. Dawn it-tnejn jgħinu biex dan il-Wied jiftaqar minn dawn il-ħlejjaq li jgħatu tant ħajja u kulur u huma tant bżonjużi.

Barra minn hekk, il-pessjoni tal-bini esaġerat kemm dak għall-abitanti tal-lokal minn naħa tal-Lunzjata, kif ukoll dak turistiku minn naħa tax-Xlendi, dejjem qiegħed jaħtaf u jreqred dan il-post uniku. B'riżultat ta' dan il-bini bla kontrol jirriżulta li bosta drabi id-drenaġġ ifur u jġri u jnigges il-qiegħ tal-Wied b'konsegwenzi koroħ kemm għall-ħajja li tgħix fil-Wied kif ukoll għall-dik li indirettament tgħix mill-Wied.

Ikun pass ferm kuraġġuż jekk il-Wied tal-Lunzjata jiġi ddikjarat post ta' importanza naturali u b'hekk l-izvilupp bla kontroll u l-konsegwenzi tiegħu, kif ukoll il-kaċċa u l-insib illegali ma jkunux jistgħu jaħtifu dak li jista' jkun ta' tant serħan u sodisfazzjon f'apprezzament tan-natura għall-kulħadd